Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna 64: 233–252
https://doi.org/10.14746/rrpr.2023.64.14
2023

Małgorzata Polna

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej
marten@amu.edu.pl, https://orcid.org/0000-0002-1487-1742

Nieruchomości gruntowe w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe w województwie wielkopolskim

Zarys treści: Celem artykułu jest analiza stanu zasobów, ich zmian oraz zróżnicowania przestrzennego gruntów będących w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe w województwie wielkopolskim. Odniesienie dla prowadzonych rozważań stanowi sytuacja w zakresie struktury zasobów pozostałych województw Polski. Przyjęty w opracowaniu zakres czasowy obejmuje lata 2002 i 2020. Badanie prowadzono na poziomie województwa oraz w układzie gminnym. Jego podstawę stanowiły niepublikowane materiały udostępnione przez Główny Urząd Geodezji i Kartografii w Warszawie. W pracy zastosowano metodę wskaźnikową. Przedstawiono i opisano aktualne trendy i zmiany zachodzące w strukturze nieruchomości gruntowych Lasów Państwowych. Stwierdzono, że zasoby gruntów Lasów Państwowych plasują województwo wielkopolskie na trzecim miejscu w kraju i ustępują jedynie gospodarstwom rolnym osób fizycznych. Wyniki badań wskazują na pozytywny kierunek zachodzących zmian. W strukturze użytkowania gruntów dominują lasy, a w latach 2002–2020 nastąpił wzrost ich areału oraz udziału w ogólnej powierzchni Lasów Państwowych. Wykazano, że zmiany zasobów gruntowych Lasów Państwowych w województwie wielkopolskim charakteryzują się zróżnicowaniem wewnątrzregionalnym.

Słowa kluczowe: Lasy Państwowe, nieruchomości gruntowe, zasoby i struktura użytkowania gruntów, lasy, województwo wielkopolskie

Wstęp

Rozmieszczenie i zasoby dóbr będących w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe w województwie wielkopolskim cechują silne związki z uwarunkowaniami historycznymi. O ich przestrzennym zróżnicowaniu zdecydowały przede wszystkim przynależność tego obszaru do dwóch państw zaborczych, które prowadziły odmienną politykę gospodarczą i społeczną, oraz różne czynniki społeczno-gospodarcze w latach późniejszych. Spośród nich największą

CC BY 4.0

rolę odegrały akty prawne regulujące stosunki własnościowe w pierwszych latach powojennych oraz polityka rolna prowadzona przez państwo.

W okresie gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej utrzymywała się tendencja do powiększania obszarów użytkowanych rolniczo kosztem gruntów leśnych. Z czasem jednak zaczęto dążyć do zapewnienia trwałości i ciągłości korzyści uzyskiwanych z lasów, co skutkowało przechodzeniem od eksploatacji plądrowniczej lasów do bardziej racjonalnych form ich użytkowania. Gospodarczy i prawny model leśnictwa kształtował się jednak przez wiele lat. Jest efektem długoletniego procesu ewolucyjnego rozwoju gospodarczego, społecznego i politycznego.

Nieruchomości gruntowe będące w zarządzie PGL Lasy Państwowe to nie tylko olbrzymia powierzchnia, ale również problem różnorodności nieruchomości (Zygmunt, Głuszak 2014). Z tego względu oraz z uwagi na specyfikę i różnorodność pełnionych funkcji ich znaczenie jest ogromne.

Poznanie struktury nieruchomości gruntowych pozostających we władaniu PGL Lasy Państwowe i jej przemian ma istotne znaczenie z punktu widzenia m.in. kształtowania krajobrazu oraz prowadzenia trwałej i zrównoważonej gospodarki leśnej. Gospodarka leśna wpisuje się w nurt działań zgodnych z ideą green economy, z uwagi na zachowanie wymogów ekologicznych oraz interesów ekonomicznych i potrzeb społecznych (m.in. Hamdouch, Depert 2010, Lane 2010, Gunatilleke 2015, Szyja 2015, Kasztelan 2017, Kułyk, Gąsiorek-Kowalewicz 2018, Adamowicz 2021). Lasy są jednym z najważniejszych zasobów naturalnych środowiska (Degórski 2014). Dostarczają surowców dla różnych gałęzi przemysłu i społeczeństwa. Zapewniając usługi regulacyjne, wpływają korzystnie na kształtowanie klimatu, zarówno lokalnego, jak i globalnego, retencjonują wodę i regulują jej obieg w przyrodzie, ograniczają erozje i powodzie (FAO 2008, Paschalis-Jakubowicz 2010b, Gunatilleke 2015, Ciechelska 2016). Pochłaniają dwutlenek węgla, przez co zmniejszają jego udział w atmosferze i łagodzą skutki ocieplania się klimatu. Ograniczają stężenie wielu innych zanieczyszczeń gazowych oraz filtrują powietrze z pyłów (Yakovleva, Subhonberdiev 2019, Raport… 2021). Są ważne dla zachowania różnorodności biologicznej i mają wartość kulturową i estetyczną (Paschalis-Jakubowicz 2010a, Ryszawska 2013, Kruk 2017). Kształtują korzystne warunki rekreacyjne i zdrowotne, przez co wpływają na jakość życia ludności oraz stanowią miejsce ich edukacji ekologicznej. Lasy, jako niezbędny czynnik równowagi środowiska przyrodniczego, powinny być zagospodarowane i zarządzane w sposób zapewniający ich zachowanie oraz zaspokajanie różnorodnych potrzeb (społecznych, gospodarczych, ekologicznych, kulturalnych) obecnych, jak i przyszłych pokoleń (Gorzelak 1998). Są dobrem strategicznym, zapewniają bezpieczeństwo ekologiczne i podlegają ochronie prawnej. Jako nieruchomości publiczne związane są z podstawową funkcją gospodarstwa leśnego. Oznacza to, że gospodarowanie nimi nie jest podporządkowane wyłącznie efektywności ekonomicznej, ale realizacji określonych zadań, do których należą zachowanie, ochrona i powiększanie zasobów leśnych w myśl zasady zrównoważonego rozwoju. Część nieruchomości nie jest związana bezpośrednio z funkcjami leśnymi. Ponieważ nie stanowią o wielkości produkcji leśnej, powinny być traktowane „jako nieruchomości inwestycyjne" (Zygmunt, Głuszak

2014). Należy jednak pamiętać, że gospodarowanie gruntami powinno prowadzić do ich racjonalnego wykorzystania. Tomaszewski (2017, s. 181) zwraca uwagę, że: „W polskich uwarunkowaniach prawnych zbywanie oraz nabywanie przez Lasy Państwowe nieruchomości leśnych oraz funkcjonalnych części nieruchomości leśnych ma bardzo ograniczony charakter". Głównym motywem zbywania nieruchomości jest obowiązek porządkowania „stanu posiadania" oraz ważne względy gospodarcze i społeczne (Tomaszewski 2017). Tym samym obrót nimi nie powinien powodować negatywnych skutków dla szeroko rozumianej gospodarki leśnej.

Analizowane zagadnienie nie było dotąd podejmowane w literaturze. Niniejszy artykuł wypełnia lukę badawczą. Z przeglądu literatury wynika, że choć problematyka nieruchomości jest przedmiotem wielu opracowań, to niewiele z nich dotyczy leśnych nieruchomości gruntowych. Publikacje te zazwyczaj koncentrują się wokół prawnych kwestii gospodarowania i zarządzania nieruchomościami leśnymi (Jeżyńska 1993, Szachułowicz 1995, Zięty 2009, Gniewek 2013, Nowak i in. 2015, Bieluk 2017, Tomaszewski 2017, Leśkiewicz 2018, 2019, 2021). Wiele opracowań poświęconych zostało metodom i technikom wyceny nieruchomości leśnych, w tym lasów (Podgórski 2001, Podgórski, Zydroń 2001, Zając, Świętojański 2002, Nowak 2006, 2008, 2013, 2016, Zydroń i in. 2007, Zydroń, Iwiński 2017, Tomaszewski 2011, Zygmunt i in. 2016, Nemś i in. 2018, Zygmunt 2018). Zagadnienie gospodarowania nieruchomościami leśnymi ze szczególnym uwzględnieniem ich wyceny podejmuje praca Zygmunta i Głuszaka (2014). Autorzy omawiają ekonomiczne uwarunkowania oraz instytucjonalno-prawne bariery efektywnego gospodarowania nieruchomościami leśnymi PGL Lasy Państwowe.

Celem artykułu jest analiza stanu zasobów, ich zmian oraz zróżnicowania przestrzennego gruntów będących w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe (PGL LP) w województwie wielkopolskim. Jest ona pośrednią metodą identyfikacji pozytywnych i negatywnych skutków prowadzonej działalności gospodarczej. Ocena zmian dostarcza informacji o trendach rozwojowych badanego obszaru, stwarzając możliwości do podejmowania właściwych decyzji gospodarczych w przyszłości, korzystnych dla zwiększania zasobów i poprawy jakości prowadzonej gospodarki leśnej. Odniesienie do prowadzonych rozważań stanowiła sytuacja w zakresie struktury zasobów pozostałych województw Polski. Przyjęty w opracowaniu zakres czasowy obejmuje lata 2002 i 2020. Badanie prowadzono na poziomie województwa oraz w układzie gminnym. Podstawę badań stanowiły niepublikowane materiały udostępnione przez Główny Urząd Geodezji i Kartografii w Warszawie. Wykorzystano dane pochodzące z Krajowego wykazu gruntów (stan na 1.01.2002) i Krajowego zbiorczego zestawienia danych dotyczących gruntów (stan na 1.01.2020). Uzupełniająco uwzględniono informacje pochodzące z BDL, GUS. W pracy wykorzystano metodę wskaźnikową (Czyż 2016). Zastosowanie znalazły wskaźniki statystyczne (struktury i dynamiki) jako opisowe parametry badanych zjawisk. Uzyskane wyniki przedstawiono w formie tabel oraz map (kartogramów).

Struktura organizacyjno-funkcjonalna Lasów Państwowych

Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe[1] jest jednostką organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej. Mimo to ma znaczną autonomię i działa na zasadzie samodzielności finansowej, pokrywając koszty tej działalności z własnych przychodów. Zarządza lasami stanowiącymi własność Skarbu Państwa, z wyjątkiem lasów wchodzących w skład parków narodowych, Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa oraz oddanych w użytkowanie wieczyste. Nie jest właścicielem lasów, a jedynie reprezentantem Skarbu Państwa zarządzającym lasami stanowiącymi jego własność. W ramach zarządu prowadzi gospodarkę leśną, gospodaruje gruntami i innymi nieruchomościami oraz ruchomościami zawiązanymi z gospodarką leśną, prowadzi monitoring stanu lasu, śledzi i prognozuje stan zagrożenia pożarowego oraz występowanie szkodników, prowadzi ewidencję majątku, w tym dokonuje corocznej aktualizacji powierzchni leśnej i zasobów leśnych, oraz okresowe, wielkopowierzchniowe inwentaryzacje stanu lasu, a także finansuje prace badawcze umożliwiające postęp w naukach leśnych i zapewniające naukowe podstawy działań gospodarczych (Paschalis-Jakubowicz 2004, Zając 2006). Nadzór nad Lasami Państwowymi sprawuje minister środowiska.

Podstawę prawną działania Lasów Państwowych stanowią m.in. ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz.U z 2002 r., poz. 672) wraz z późniejszymi zmianami, statut nadany zarządzeniem nr 50 Ministra Ochrony Środowiska Zasobów Naturalnych i Środowiska z dnia 18 maja 1994 r. oraz rozporządzenie Rady Ministrów RP z dnia 6 grudnia 1994 r. w sprawie szczegółowych zasad gospodarki finansowej w Lasach Państwowych (Dz.U., nr 134, poz. 692).

Lasy Państwowe mają trójstopniową strukturę organizacyjną. Generalnej Dyrekcji Lasów Państwowych podlega 17 regionalnych dyrekcji Lasów Państwowych, a tym nadleśnictwa jako jednostki podstawowe, których jest 429. Nadleśnictwa prowadzą gospodarkę leśną na podstawie planu urządzania lasu, a kierujący nimi nadleśniczy odpowiada za stan lasu.

Grunty znajdujące się w zarządzie PGL Lasy Państwowe w województwie wielkopolskim są administrowane przez kilkadziesiąt nadleśnictw. Organizacyjnie podlegają one czterem Regionalnym Dyrekcjom Lasów Państwowych: 24 nadleśnictwa podlegają RDLP w Poznaniu, 16 nadleśnictw – RDLP w Pile, 2 nadleśnictwa w RDLP w Szczecinie i 1 nadleśnictwo w RDLP w Zielonej Górze.

Zasoby gruntów w zarządzie PGL Lasy Państwowe w 2020 r.

W województwie wielkopolskim w 2020 r. w zarządzie Lasów Państwowych znajdowało się 704,8 tys. ha gruntów, co stanowi 9,5% powierzchni tej własności w Polsce. Wielkości te plasują województwo wielkopolskie na trzecim miejscu

[1] W dalszej części artykułu zamiennie stosuje się nazwę Lasy Państwowe.

Tabela 1. Zasoby i struktura użytkowania gruntów Lasów Państwowych w 2020 r.

Województwa	Grunty PGL Lasy Państwowe										
	razem	w tym w powierzchni		w tym w powierzchni ogólnej gruntów PGL Lasy Państwowe							
		PGL LP kraju	ogólnej województwa	lasy		użytki rolne		nieużytki		użytki ekologiczne	
	ha	%	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
Dolnośląskie	586591	7,9	29,4	567574	96,8	12602	2,1	3327	0,57	1187	0,20
Kujawsko-pomorskie	379634	5,1	21,2	361015	95,1	7603	2,0	3958	1,04	4972	1,31
Lubelskie	337065	4,6	13,4	324871	96,4	3303	1,0	4595	1,36	3224	0,96
Lubuskie	672879	9,1	48,2	650737	96,7	10776	1,6	5317	0,79	3139	0,47
Łódzkie	245119	3,3	13,5	239132	97,6	2835	1,2	584	0,24	991	0,40
Małopolskie	185414	2,5	12,2	182262	98,3	1783	1,0	971	0,52	49	0,03
Mazowieckie	428598	5,8	12,1	417460	97,4	5871	1,4	2678	0,62	1503	0,35
Opolskie	246955	3,3	26,3	239630	97,0	5477	2,2	488	0,20	459	0,19
Podkarpackie	502632	6,8	28,2	487680	97,0	6901	1,4	3498	0,70	1786	0,36
Podlaskie	395109	5,3	19,6	383990	97,2	4743	1,2	4031	1,02	1088	0,28
Pomorskie	616348	8,3	33,7	589425	95,6	12176	2,0	9786	1,59	1937	0,31
Śląskie	320794	4,3	26,0	313416	97,7	5499	1,7	766	0,24	159	0,05
Świętokrzyskie	164747	2,2	14,1	161667	98,1	1639	1,0	965	0,59	178	0,11
Warmińsko-mazurskie	756533	10,2	31,3	712688	94,2	20384	2,7	16687	2,21	1558	0,21
Wielkopolskie	704807	9,5	23,7	674718	95,7	15140	2,1	7230	1,03	1735	0,25
Zachodniopomorskie	847531	11,5	37,0	794888	93,8	13666	1,6	24283	2,87	4240	0,50
Polska	7390756	100,0	23,7	7101153	96,1	130398	1,8	89164	1,21	28205	0,38

Źródło: opracowanie własne na podstawie Krajowego zbiorczego zestawienia danych dotyczących gruntów (2020).

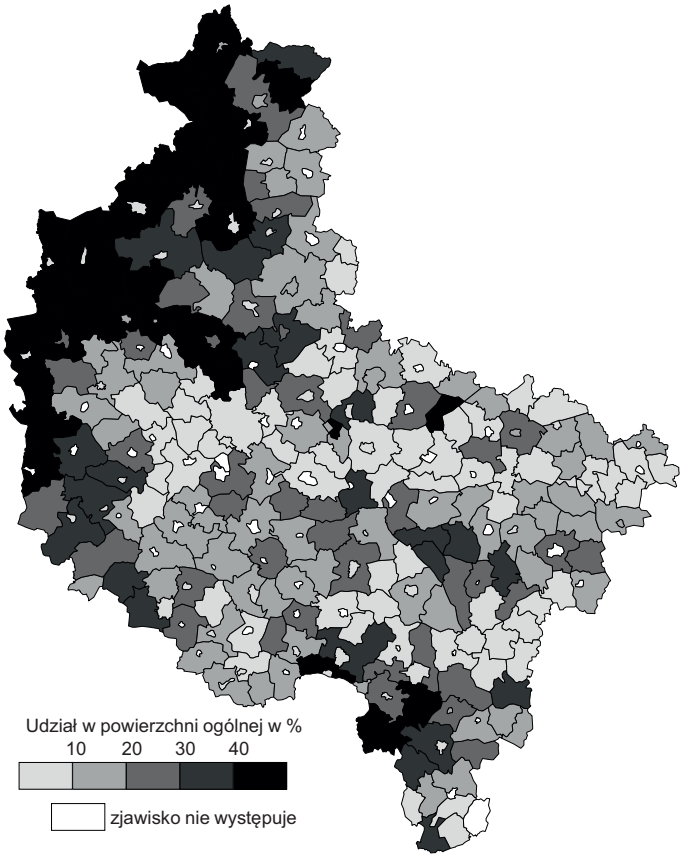

Ryc. 1. Grunty Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe w 2020 r.
Źródło: opracowanie własne na podstawie Krajowego zbiorczego zestawienia danych dotyczących gruntów (2020).

w kraju, za województwem zachodniopomorskim i województwem warmińsko-mazurskim. Udział gruntów Lasów Państwowych w ogólnej powierzchni województwa wynosił 23,7% i kształtował się na tym samym poziomie co w kraju (23,7%). Wyższy niż w województwie wielkopolskim odsetek gruntów tej własności odnotowano w ośmiu województwach (tab. 1). Warto podkreślić, że analizowana forma własności w województwie wielkopolskim pod względem zajmowanej powierzchni ustępuje tylko gospodarstwom rolnym osób fizycznych (w 2020 r. 1,68 mln ha, 56,6%).

Nieruchomości gruntowe będące w posiadaniu Lasów Państwowych występowały w 265 jednostkach terytorialnych (82,8%), ale ich areały były zróżnicowane. W 16 miastach nie przekraczały 10 ha, przy czym w 7 z nich wynosiły po zaledwie 1 ha. Spośród 158 (49,4%) jednostek, w których grunty Lasów Państwowych obejmowały ponad 1000 ha, 3 były miastami[2]. Warto podkreślić, że w 13 gminach

[2] Były to: Poznań (1297 ha), Jastrowie (4389 ha) i Piła (5238 ha).

– ich wielkość przekraczała 10 tys. ha, a 4 z nich (Międzychód, Okonek, Trzcianka, Wronki) dysponowały gruntami o powierzchni zamykającej się w przedziale 15–20 tys. ha. Natomiast największe zasoby gruntów tej własności występowały w Jastrowiu i Wieleniu – odpowiednio 21,9 tys. ha i 27,9 tys. ha.

Udział gruntów Lasów Państwowych w powierzchni ogólnej był zróżnicowany przestrzennie. Wysokim udziałem (powyżej 40%) charakteryzowały się przede wszystkim gminy położone wzdłuż północno-zachodniej granicy województwa, w pasie ciągnącym się od Zbąszynia po Okonek oraz w jego przedłużeniu w kierunku wschodnim po gminy Suchy Las i Chodzież (ryc. 1). W kilku z nich ich udział przekraczał 60%, a w Miedzichowie i Jastrowiu osiągał odpowiednio 71,2% i 75,7%. Gminy te występują także w południowo-zachodniej (Przygodzice, Sośnie, Zduny) i wschodniej (Nekla, Powidz) części województwa. W pojedynczych wyspowo rozrzuconych gminach odsetek gruntów w zarządzie Lasów Państwowych zawierał się w przedziale 30–40%. Niekiedy formują one niewielkie skupienia składające się z kilku gmin, np. w okolicy Nowego Tomyśla, Czarnkowa, Pleszewa czy Ostrzeszowa. Natomiast w 54 miastach oraz w gminie wiejskiej Łęka Opatowska (powiat kępiński) nie ma gruntów tej własności. Na pozostałym obszarze jej udział w większości gmin (65%) nie przekracza 20%. Jedynie jednostki położone w szczególności w pobliżu Leszna, Jarocina czy Ostrowa Wielkopolskiego charakteryzują się podwyższonym jej udziałem (20–30%).

Struktura użytkowania gruntów PGL Lasy Państwowe w 2020 r.

W strukturze użytkowania nieruchomości gruntowych w 2020 r. dominującą pozycję zajmują lasy występujące na powierzchni 674,7 tys. ha, co stanowi 95,7% ogółu gruntów Lasów Państwowych w województwie wielkopolskim. Udział ten był trochę niższy niż w kraju (96,1%), ale większy niż w województwach położonych w Polsce północnej, tj. zachodniopomorskim, pomorskim, kujawsko-pomorskim i warmińsko-mazurskim.

W 2020 r. w 156 jednostkach terytorialnych (48,8%) powierzchnia lasów przekraczała 1000 ha, a w 1/4 z nich (39 gmin, 12,2%) wynosiła ponad 5000 ha. Wśród nich było jedno miasto – Piła. Analizowana forma użytków nie wystąpiła w 57 miastach i gminie wiejskiej Łęka Opatowska. W kolejnych 37 miastach i 5 gminach wiejskich ich areał nie przekraczał 100 ha, a w 15 z nich był mniejszy niż 10 ha.

Udział lasów w ogólnej powierzchni Lasów Państwowych jest mało zróżnicowany. W 18 miastach i 3 gminach wiejskich lasy były jedyną, a w 227 jednostkach terytorialnych – dominującą formą użytkowania gruntów. Jedynie w 2 miastach (Krzyż Wielkopolski i Margonin) oraz 3 gminach (Komorniki, Rozdrażew, Suchy Las) ich udział nie przekraczał 50%. W tych jednostkach terytorialnych znaczny udział mają użytki rolne, który wahał się od 43,5% w Komornikach do 89,5% w Rozdrażewie. Jedynie w Suchym Lesie prawie połowę powierzchni znajdującej

się w zarządzie Lasów Państwowych stanowią „tereny różne". Jest to obszar poligonu wojskowego wraz z jego otuliną, wykorzystywany przez wojsko na cele ćwiczeniowe.

W 2020 r. lasy będące w zarządzie Lasów Państwowych miały udział w ogólnej powierzchni leśnej województwa na poziomie 85,8% i było to wyraźnie więcej niż w Polsce (75,3%). W sześciu województwach (zachodniopomorskim, dolnośląskim, opolskim, lubuskim, warmińsko-mazurskim i pomorskim) odsetek ten był wyższy niż w województwie wielkopolskim.

Analizowany wskaźnik jest silnie zróżnicowany przestrzennie. W 2020 r. w ponad połowie miast i gmin dominowały lasy, a niemalże w połowie z nich wskaźnik ten przekraczał 90%. Jednostki o dominacji własności państwowej tworzą wyraźną koncentrację w północnej, północno-zachodniej i południowej części województwa (ryc. 2). Równocześnie jest to obszar niemal całkowicie jednorodny pod względem natężenia analizowanego zjawiska. Wiąże się to z przejęciem lasów przez państwo w pierwszych latach powojennych na mocy dekretów z 1944 r. o nacjonalizacji nieruchomości ziemskich, które stanowiły własność niemiecką, oraz gospodarstw o powierzchni ponad 100 ha w województwach zachodnich będących własnością Polaków, a także o upaństwowieniu lasów o powierzchni 25 ha stanowiących własność lub współwłasność osób fizycznych i prawnych, nieprzejętych wcześniej[3] (Polna 2016). Na tej podstawie przejęciu przez państwo podlegał również majątek Kościoła katolickiego (Kaczmarski 2004). Późniejsze akty prawne stały się podstawą upaństwowienia większości lasów samorządowych, lasów w majątkach zajętych w czasie wojny na cele użyteczności publicznej oraz lasów kościelnych (Ratajszczyk 1984, Broda 2000, 2006). Spadek udziału lasów pozostających w zarządzie Lasów Państwowych obserwuje się w kierunku wschodnim i południowo-wschodnim. W tej części regionu ich odsetek jest bardzo zróżnicowany i waha się od 12,5% w gminie Rozdrażew do 94,9% w gminie Chodów. Niższy niż przeciętnie udział lasów będących w zarządzie Lasów Państwowych w ogólnej powierzchni leśnej występuje także w środkowej części województwa i dotyczy w szczególności gmin wchodzących w skład powiatu poznańskiego. Na obszarze tym najniższy ich odsetek występuje w Komornikach (1,9%), natomiast najwyższy – w Rokietnicy (78,1%).

W zarządzie Lasów Państwowych w 2020 r. znajduje się 30 tys. ha gruntów nieleśnych, które stanowią 4,3% ich ogólnej powierzchni. Pod względem areału tych gruntów w zasobach Lasów Państwowych województwo wielkopolskie ustępuje jedynie województwu warmińsko-mazurskiemu i województwu zachodniopomorskiemu, natomiast pod względem ich udziału w ogólnej powierzchni – także województwu lubuskiemu i województwu pomorskiemu. Ponad połowę (50,3%; 15,1 tys. ha) areału gruntów nieleśnych stanowią użytki rolne, w których strukturze przeważają grunty orne na powierzchni 8 tys. ha (53%) oraz zajmujące blisko 1/3 ich powierzchni (4,4 tys. ha) łąki. Grunty te zlokalizowane są

[3] Na podstawie dekretu PKWN z 22 lipca 1944 r. i 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej oraz dekretu PKWN z 12 grudnia 1944 r. o przejęciu niektórych lasów na własność państwa wszystkie lasy większej własności upaństwowiono i włączono do Administracji Lasów Państwowych.

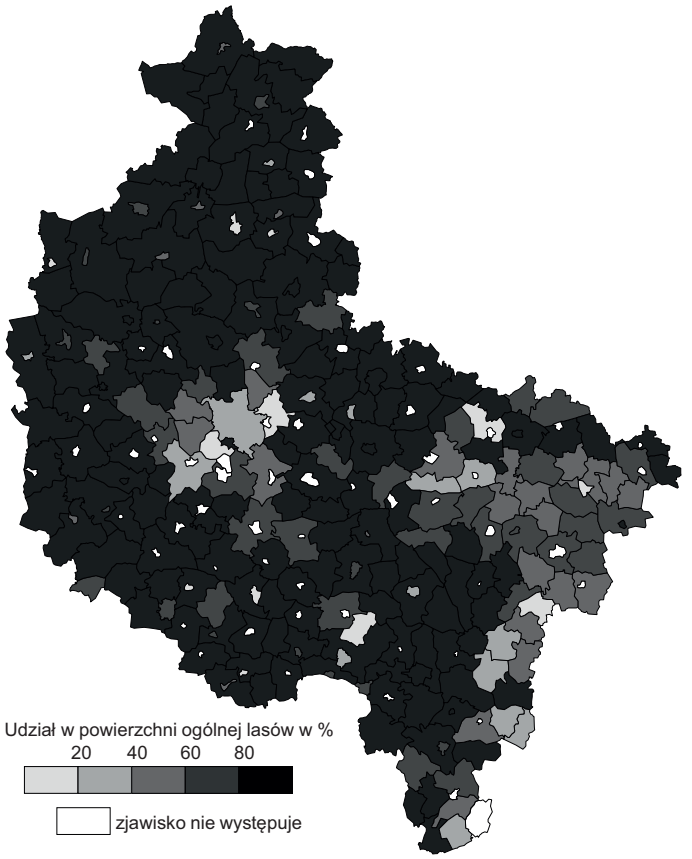

Ryc. 2. Lasy w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe w 2020 r.
Źródło: opracowanie własne na podstawie Krajowego zbiorczego zestawienia danych dotyczących gruntów (2020).

w sąsiedztwie terenów leśnych bądź w obrębie kompleksów leśnych i tworzą rozproszone enklawy. Użytki rolne stanowią 2,1% ogólnej powierzchni Lasów Państwowych w województwie wielkopolskim oraz 11,6% ich areału w Polsce. Tylko w województwie warmińsko-mazurskim areał użytków rolnych będący w posiadaniu Lasów Państwowych jest większy niż w województwie wielkopolskim. Natomiast pod względem ich udziału w zasobach gruntów Lasów Państwowych województwo wielkopolskie uplasowało się na czwartym miejscu w kraju, za województwem warmińsko-mazurskim, województwem opolskim i województwem dolnośląskim.

Użytki rolne w 2020 r. występowały w 239 jednostkach terytorialnych (74,7%; 90,2%), ale ich areały w większości przypadków były niewielkie. Zaledwie w 15 gminach ich powierzchnia przekraczała 200 ha. W dalszych 35 zamykała się w przedziale 100–200 ha, natomiast w kolejnych 51 zawierała się w granicach 50–100 ha. Tylko w 3 gminach areał rolny przekracza 300 ha. Są to gminy Wieleń

i Trzcianka, gdzie przeważającą część użytków rolnych stanowią łąki i pastwiska, oraz gmina Oborniki, wyróżniająca się w skali województwa maksymalną powierzchnią użytków rolnych będących w zarządzie Lasów Państwowych. Na terenie tej gminy obejmują one 439 ha, druga zaś w rankingu gmina Trzcianka ma ich 331 ha.

Stąd też w wielu gminach użytki rolne mają niewielki udział, który z reguły nie przekracza 2%. Występują one przede wszystkim w północno-zachodniej i wschodniej części województwa. Największy udział (ponad 4%) użytków rolnych w ogólnej powierzchni Lasów Państwowych odnotowano w 43 jednostkach terytorialnych (18%). W 13 z nich przekracza on 20%, a w 5 użytki rolne zajmują ponad 3/4 ogólnej powierzchni Lasów Państwowych. Są to miasta: Krajenka, Margonin, Odolanów i Sompolno oraz gmina wiejska Rozdrażew. Natomiast analizowana forma użytków w 2020 r. nie występuje w wielu miastach regionu oraz 6 gminach położonych we wschodniej i środkowej części województwa (ryc. 3). Na ich terenie w zasobach Lasów Państwowych dominują lasy.

Większość gruntów rolnych będących w zasobie Lasów Państwowych jest wydzierżawiana innym użytkownikom, w szczególności osobom fizycznym, w tym rolnikom indywidualnym. Niewielka część udostępniana jest jako deputaty pracownicze[4]. Do rzadkości należy użytkowanie gruntów rolnych przez nadleśnictwa. Najczęściej prowadzą one gospodarkę łąkowo-rolną i korzystają z dopłat bezpośrednich do gruntów rolnych w ramach funduszy unijnych.

Część gruntów rolnych przeznaczona jest do zalesienia. Jest to jednak niewielki ich odsetek. W 2020 r. powierzchnia gruntów przeznaczonych do zalesienia w zarządzie Lasów Państwowych wynosiła 88,33 ha. Występują one w 22 gminach, położonych na terenie 8 powiatów. Najwięcej gruntów przewidzianych do zalesień znajduje się w gminie Lwówek – 16,2 ha, Lipka – 15,7 ha i Rakoniewice – 9,9 ha. W tych trzech gminach koncentruje się blisko 50% ich ogólnej powierzchni. Jeszcze w dwóch gminach (Dusznikach i Nowym Tomyślu) areał użytków rolnych przeznaczonych do zalesień był relatywnie duży (odpowiednio 8 ha i 7,5 ha). W pozostałych jednostkach ich powierzchnia nie przekraczała 5 ha. Najmniej użytków rolnych przeznaczono do zalesienia w gminach Żerków (19 arów), Jaraczewo (26 arów) i Grodzisk Wielkopolski (27 arów).

Prawie 1/4 powierzchni gruntów nieleśnych stanowią nieużytki zajmujące ponad 7,2 tys. ha (1% ogółu gruntów LP), a 12,5% (3,8 tys. ha; 0,5%) – tereny różne. W zasobach Lasów Państwowych znajduje się też 1,7 tys. ha użytków ekologicznych, które stanowią 5,8% areału gruntów nieleśnych i 0,2% ogółu gruntów LP, oraz 1,1 tys. ha gruntów pod wodami (odpowiednio 3,5%; 0,1%). Grunty zabudowane i zurbanizowane zajmują 716 ha (2,4%), spośród których największy udział mają drogi (236 ha; 33%), użytki kopalne (188 ha; 26,2%) oraz tereny rekreacyjno-wypoczynkowe (128 ha; 17,9%). Natomiast grunty zadrzewione i zakrzewione występują na powierzchni 428 ha, tj. 1,4% areału gruntów nieleśnych.

[4] W ramach Ponadzakładowego Układu Zbiorowego Pracy dla Lasów Państwowych leśnicy (pracownicy, emeryci, renciści) mogą użytkować do 1 ha łącznie gruntów ornych, łąk, sadów i ogrodów oraz korzystać z pastwisk w dowolnym wymiarze.

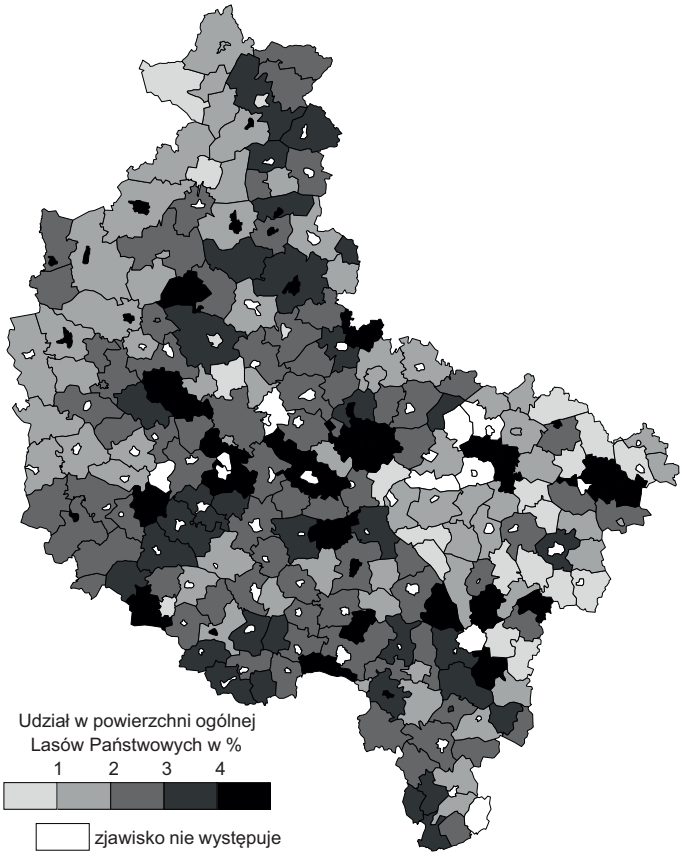

Ryc. 3. Użytki rolne w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe w 2020 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Krajowego zbiorczego zestawienia danych dotyczących gruntów (2020).

W 2020 r. nieużytki występują w Lasach Państwowych na powierzchni 7230 ha. Tylko w trzech województwach (pomorskim, warmińsko-mazurskim, zachodniopomorskim) ich areał w zarządzie Lasów Państwowych jest większy niż w województwie wielkopolskim. Tym samym pod względem udziału nieużytków w ogólnych zasobach Lasów Państwowych (8,1%) województwo wielkopolskie zajmuje czwarte miejsce w kraju. Ich udział jest przestrzennie zróżnicowany. Grunty te występują w 196 jednostkach terytorialnych, ale w ponad połowie z nich ich odsetek nie przekracza 1%. Największy udział w ogólnej powierzchni Lasów Państwowych (ponad 4%) nieużytki mają w 11 gminach, występujących pojedynczo w różnych częściach województwa. W tej grupie wyróżniają się cztery jednostki, w których nieużytki obejmują ponad 5% posiadanych przez Lasy Państwowe gruntów. Są to: gminy Okonek i Kleczew oraz miasta Trzcianka i Rogoźno. Ponadto ostatnie z miast wyróżnia się najwyższym w skali województwa

odsetkiem nieużytków (8,8%) będących w zasobach Lasów Państwowych, zaś gmina Okonek – ich maksymalną powierzchnią (924 ha). Warto zauważyć, że na drugim miejscu – pod względem areału nieużytków – uplasowała się gmina Jastrowie (287 ha), a na kolejnym – gmina Złotów (251 ha). W przypadku gminy Okonek nieużytki stanowi m.in. część byłego poligonu wojskowego, na którego obszarze wykształciły się kompleksy rozległych suchych wrzosowisk[5]. W skład pozostałych nieużytków wchodzą podmokłe łąki, tereny bagienne, doliny rzek oraz liczne dołki i zagłębienia wypełnione wodą. Natomiast w gminie Jastrowie nieużytkami są przede wszystkim bagna i tereny trudno dostępne, położone najczęściej wzdłuż rzek, oraz zagłębienia gruntu w lasach wypełnione wodą. Zalicza się do nich także obszar źródliskowy rzeki Rurzycy. Tereny te, mimo że są nieprzydatne gospodarczo, pełnią ważną rolę środowiskotwórczą i społeczną. Przyczyniają się też do urozmaicenia krajobrazu.

Użytki ekologiczne stanowią fragmenty swoistego dla danego obszaru ekosystemu, które mają istotne znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej. Kistowski i Kistowska (2000) zauważają, że aby skutecznie chronić wartości przyrodnicze, użytki ekologiczne powinny być spójne przestrzennie, tzn. sąsiadujące ze sobą obszary użytków powinny być objęte ochroną jako jeden obiekt. Natomiast badania Wolańskiej-Kamińskiej i Ratajczyk (2014) wskazują, że gdyby uwzględniać spójność przyrodniczą, a nie administracyjną użytków ekologicznych, liczba tych obiektów zapewne byłaby mniejsza. Na terenie Lasów Państwowych ustanowiono użytki ekologiczne o łącznej powierzchni 1735 ha, co stanowi 55,9% ich areału w województwie wielkopolskim. Jest to znacznie mniej niż w kraju (69,9%) i w większości województw. Tylko w pięciu regionach odsetek ten był niższy niż w województwie wielkopolskim. Również pod względem udziału użytków ekologicznych w powierzchni nieleśnej województwo wielkopolskie znajduje się na jednym z ostatnich miejsc w kraju, przed województwem małopolskim, śląskim i warmińsko-mazurskim. Wskazuje to z jednej strony na potrzebę zintensyfikowania prac w ramach inwentaryzacji i waloryzacji przyrodniczej oraz przygotowywania dokumentacji użytków ekologicznych na terenie Lasów Państwowych w województwie wielkopolskim. Z drugiej zaś – może świadczyć jedynie o opieszałości władz samorządowych gmin przy ich tworzeniu i zatwierdzaniu bądź o nieujęciu istniejących użytków ekologicznych w ewidencji gruntów.

W 2020 r. użytki ekologiczne występują na terenie 48 gmin, położonych przede wszystkim na północy i zachodzie województwa. Na pozostałym obszarze gminy te występują sporadycznie – pojedynczo lub w niewielkich skupieniach. Ich znaczenie jest przestrzennie zróżnicowane. W blisko połowie gmin areał użytków ekologicznych nie przekracza 10 ha, a w kilkunastu jest mniejszy od 2 ha. Natomiast gminy, w których powierzchnia użytków ekologicznych przekracza 50 ha, stanowią 25% ich ogólnej liczby. W tej grupie wyróżniają się trzy gminy

[5] Tereny wrzosowisk podlegają ochronie czynnej, polegającej na ich wykaszaniu poprzez naprzemienne koszenie oraz usuwaniu sukcesji drzew i krzewów. Jednak aby zachować bioróżnorodność obszaru, część siedlisk pozostawiona jest bez ingerencji (https://okonek.pila.lasy.gov.pl/; dostęp: 26.08.2022).

z areałem użytków ekologicznych większym niż 100 ha. Są to: Miedzichowo (142 ha), Jastrowie (203 ha) i Poznań (324 ha). Jednak w dwóch pierwszych gminach ich udział w ogólnej powierzchni Lasów Państwowych wynosił zaledwie 0,93%. W Poznaniu zaś znajduje się położony we wschodnim klinie zieleni użytek ekologiczny „Darzybór" ustanowiony w 2014 r. w celu ochrony dobrze zachowanych fragmentów borów mieszanych i roślinności łąkowej. Zajmuje on 1/4 posiadanych przez Lasy Państwowe gruntów w tym mieście (Program ochrony… 2019). Również w większości pozostałych gmin ich odsetek był niewielki – z reguły nie przekraczał 0,5%. Istniejące użytki ekologiczne to przede wszystkim tereny podmokłe z roślinnością torfowiskową, bagna i torfowiska, niekiedy porośnięte roślinnością drzewiastą, cenne przyrodniczo łąki oraz rozlewiska będące miejscem gniazdowania ptaków. Obejmują płaty nieużytkowanej roślinności, grunty pokryte roślinnością bagienno-łąkową. Stanowią ostoje zwierzyny i miejsca występowania wielu rzadkich i chronionych roślin, np. żurawiny błotnej, storczyków, wrzosów i innych. Na znaczenie użytków ekologicznych wskazywano już wcześniej. Warto jednak dodać, że zachowanie takich powierzchni pozwala na utrzymanie równowagi środowiska przyrodniczego, zachwianej w wyniku działalności człowieka. Koreleski (2005) zauważa, że użytki ekologiczne mają istotną wartość dla społeczeństwa, gdyż wspierając efekty gospodarowania oraz służąc celom rekreacji i edukacji, zapewniają wyższą jakość środowiska.

Grunty zadrzewione i zakrzewione stanowią 3,5% tych gruntów w Lasach Państwowych w Polsce. W siedmiu województwach ich powierzchnia jest większa niż w województwie wielkopolskim. Odsetek gruntów zadrzewionych i zakrzewionych w powierzchni gruntów nieleśnych plasuje województwo wielkopolskie na 5 miejscu w kraju, ich udział zaś w powierzchni ogólnej Lasów Państwowych – na miejscu 7. Grunty zadrzewione i zakrzewione występują na terenie 83 gmin (31,3% tych, w których znajdują się grunty Lasów Państwowych), ale ich areały w większości przypadków są niewielkie. Zaledwie w 4 gminach ich powierzchnia przekracza 20 ha (Miedzichowo – 40 ha, Oborniki – 28 ha, Gołuchów – 27 ha, Pobiedziska – 20 ha), a w dalszych 12 zamyka się w przedziale 10–20 ha. Natomiast w ponad 2/5 gmin areał gruntów zadrzewionych i zakrzewionych jest najmniejszy i wynosi tylko po 1 ha. Najczęściej są to porośnięte drzewami (głównie olszą) i krzewami brzegi rzek i tereny zalewowe, obszary porośnięte wikliną oraz krzewiastymi wierzbami w dolinach rzek oraz kępy i skupiska drzew, czasami też krzewów na użytkach zielonych. Kujawa i in. (2019) wskazują na znaczenie zadrzewień w kształtowaniu krajobrazu. Podkreślają ich rolę jako narzędzia do poprawiania jakości środowiska oraz wspierania działań zmierzających do łagodzenia zmian klimatu i ich skutków.

Zmiany zasobów gruntów PGL Lasy Państwowe w latach 2002–2020

W latach 2002–2020 ogólna powierzchnia gruntów PGL Lasy Państwowe zwiększyła się w skali całego województwa o 4677 ha. Wartość ta nie oddaje pełnej rzeczywistości, gdyż część nieruchomości gruntowych została zwrócona spadkobiercom bądź sprzedana, a uzyskane dochody przeznaczone na różne cele związane z trwale zrównoważoną gospodarką leśną. Warto dodać, że nieruchomości te mogą być przedmiotem zamiany na lasy i inne grunty. Może to jednak następować wyłącznie w przypadkach uzasadnionych potrzebami i celami gospodarki leśnej. Dotyczą one zbywania udziałów lasów stanowiących własność Skarbu Państwa we współwłasnościach, regulacji granicy rolno-leśnej, stwierdzenia

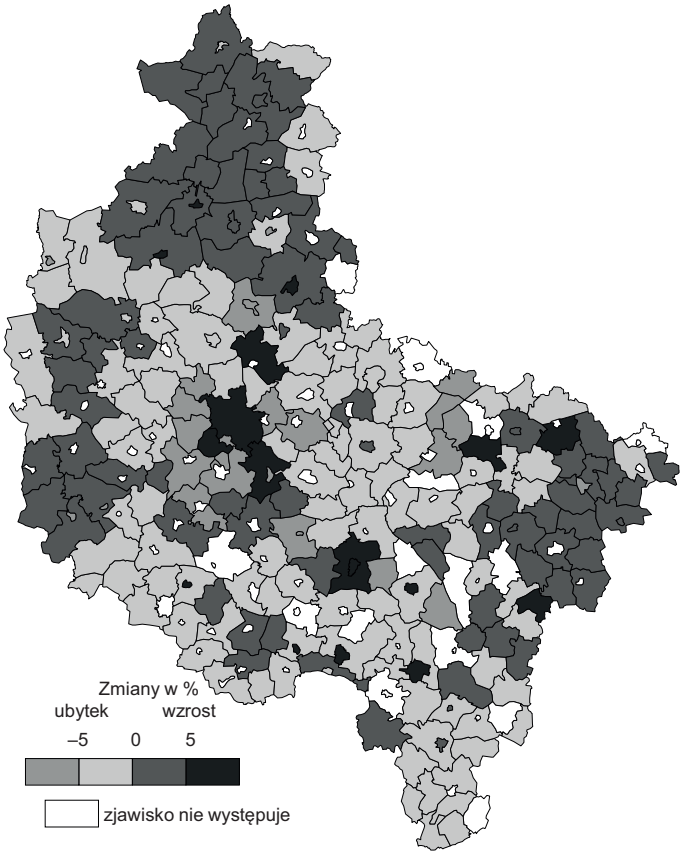

Ryc. 4. Zmiany w zasobach gruntów Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe w latach 2002–2020

Źródło: opracowano na podstawie Krajowego wykazu gruntów (2002) i Krajowego zbiorczego zestawienia danych dotyczących gruntów (2020).

przez nadleśniczego nieprzydatności gruntów, budynków i budowli na potrzeby gospodarki leśnej, zmiany przeznaczenia gruntów na cele nieleśne i nierolnicze oraz z powodu ważnych względów gospodarczych lub społecznych (ustawa o lasach z 1991 r. z późn. zm.).

W ujęciu gminnym zmiany, które nastąpiły w zasobach gruntów Lasów Państwowych, są zróżnicowane (ryc. 4). W 40 jednostkach terytorialnych w obu momentach czasowych nie było gruntów w zarządzie Lasów Państwowych, w kolejnych 3 w porównywanym okresie nastąpił ich zanik. Były to miasta: Kórnik, Książ Wielkopolski i Puszczykowo. Natomiast w 101 jednostkach Lasy Państwowe powiększyły swój stan posiadania, przy czym w 3 miastach (Kobylin, Krotoszyn i Pleszew) nie było gruntów w ich władaniu w 2002 r. Zmniejszyły się zasoby Lasów Państwowych w 134 jednostkach, ale jednocześnie w analizowanym okresie w 27 miastach lub gminach zasoby gruntów w zarządzie Lasów Państwowych nie uległy zmianie.

Wraz ze zmianami ilościowymi w analizowanym okresie obserwuje się wyraźne przemiany w strukturze użytkowania gruntów będących w zarządzie Lasów Państwowych (tab. 2). Wpłynęły na to różne czynniki. Lasy Państwowe są aktywnym uczestnikiem rynku nieruchomości gruntowych. Najczęściej zbywają nieruchomości zbędne, generujące niepotrzebne koszty utrzymania.

Tabela 2. Zmiany struktury użytkowania gruntów Lasów Państwowych w latach 2002–2020

Forma własności	2002		2020		Zmiany 2002–2020	
	ha	%	ha	%	ha	%
Grunty PGL LP ogółem	700130	100,0	704807	100,0	4677	0,7
Lasy ogółem	650886	93,0	674718	95,7	23832	3,7
Pozostałe grunty ogółem	49244	7,0	30089	4,3	–19155	–38,9
w tym: grunty zadrzewione i zakrzewione[1]	487	1,0	428	1,4	–59	–12,1
użytki rolne[1]	22929	46,6	15140	50,3	–7789	–34,0
w tym: grunty orne[1]	12352	25,1	8017	26,6	–4335	–35,1
sady[1]	265	0,5	138	0,5	–127	–47,9
łąki[1]	5982	12,1	4380	14,6	–1602	–26,8
pastwiska[1]	3236	6,6	2299	7,6	–937	–29,0
Grunty zabudowane i zurbanizowane[1]	7778	15,8	716	2,4	–7062	–90,8
w tym: drogi[1]	6929	14,1	236	0,8	–6693	–96,6
tereny mieszkaniowe[1]	216	0,4	34	0,1	–182	–84,3
tereny rekreacyjno-wypoczynkowe[1]	333	0,7	128	0,4	–205	–61,6
użytki kopalne[1]	82	0,2	188	0,6	106	129,3
Użytki ekologiczne[1]	716	1,5	1735	5,8	1019	142,3
Nieużytki[1]	7455	15,1	7230	24,0	–225	–3,0
Tereny różne[1]	8889	18,1	3773	12,5	–5116	–57,6

1 – odsetki obliczono w stosunku do powierzchni gruntów pozostałych

Źródło: opracowanie własne na podstawie Krajowego wykazu gruntów (2002) i Krajowego zbiorczego zestawienia danych dotyczących gruntów (2020).

Wpływ na zmiany formy użytkowania ma realizacja celów prowadzonej gospodarki leśnej. Lasy Państwowe oprócz powszechnej ochrony lasów, utrzymania ich trwałości oraz zachowania ciągłości i zrównoważonego wykorzystania wszystkich funkcji lasów zobowiązane są do powiększania zasobów leśnych. Wyrazem tego jest wzrost w analizowanym okresie powierzchni lasów. To wynik przede wszystkim zalesień gruntów rolnych i nieużytków oraz zakupu lasów od osób fizycznych. Wzrost ten ma również związek z przekwalifikowywaniem na lasy innych gruntów pokrytych roślinnością leśną, tj. zalesień powstałych w wyniku sukcesji naturalnej. Ponadto zmiany w powierzchni lasów wynikają z aktualizacji powierzchni leśnych, w związku z prowadzonymi wielkoobszarowymi inwentaryzacjami stanu lasu, opracowywaniem nowych planów urządzenia lasu, a także z korektami w ewidencji gruntów. Są również efektem porządkowania stanu ewidencyjnego i ujawniania zalesień gruntów rolnych i nieużytków wykonanych w latach wcześniejszych. Równocześnie są to przyczyny zmniejszenia się areału użytków rolnych będących w zasobach Lasów Państwowych.

Obserwowany ubytek terenów rekreacyjno-wypoczynkowych spowodowany jest odzyskaniem (bezprawnie) zabranych na podstawie dekretu o reformie rolnej z 1944 r. gruntów przez spadkobierców dawnych właścicieli. Wynika on też z wysokich kosztów ich utrzymania, stąd zasoby tych gruntów ogranicza się do niezbędnych potrzeb.

Natomiast zmniejszenie terenów mieszkaniowych wynika z ich włączania do „innych terenów zabudowanych" oraz ze sprzedaży wynajmowanych obiektów mieszkalnych pracownikom.

Z kolei prawie 2,5-krotny wzrost powierzchni użytków ekologicznych w badanych latach jest efektem prowadzonych waloryzacji zasobów przyrodniczych w poszczególnych nadleśnictwach i obejmowaniem tą formą ochrony ciekawych i cennych przyrodniczo terenów w celu zachowania ich różnorodności biologicznej. Powoływanie użytków ekologicznych jest także korzystne z punktu widzenia

Tabela 3. Struktura zmian zasobów gruntowych w zarządzie Lasów Państwowych w latach 2002–2020

Przyrost, ubytek w ha	Saldo dodatnie				Saldo ujemne			
	jednostki terytorialne		powierzchnia		jednostki terytorialne		powierzchnia	
	liczba	%	ha	%	liczba	%	ha	%
2<	15	14,9	15	0,1	20	14,9	20	0,3
2–5	23	22,8	72	0,6	39	29,1	116	1,7
6–10	15	14,9	117	1,0	19	14,2	143	2,1
11–20	14	13,9	198	1,7	16	11,9	246	3,6
21–50	14	13,9	493	4,3	17	12,7	555	8,1
51–100	12	11,9	797	6,9	10	7,5	685	9,9
<100	8	7,9	9879	85,4	13	9,7	5129	74,4
Razem	101	100,0	11571	100,0	134	100,0	6894	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie Krajowego wykazu gruntów (2002) i Krajowego zbiorczego zestawienia danych dotyczących gruntów (2020).

ekonomicznych aspektów gospodarki leśnej. Jak wskazują badania Kistowskiego i Kistowskiej (2000), w ten sposób z użytkowania mogą zostać wyłączone tereny „uciążliwe" i nieprzydatne gospodarczo.

Znaczny wzrost areału użytków kopalnych wynika z powiększenia istniejących odkrywek węgla brunatnego w regionie. Realizacja inwestycji wymagała trwałego wyłączenia gruntów z produkcji leśnej (Polna 2017).

Struktura wielkościowa zmian zachodzących w zasobach gruntów pozostających we władaniu Lasów Państwowych przedstawiona została w tabeli 3. Zarówno po stronie przychodów, jak i ubytków najliczniej reprezentowane są jednostki terytorialne, w których zmiany były niewielkie i wynosiły 2–5 ha. Jednostki charakteryzujące się dodatnim saldem stanowiły 22,8% ich ogólnej liczby, udział zaś miast i gmin z saldem ujemnym wynosił 29,1%. Niewielki był udział obu grup w powierzchni przyrostu lub ubytku gruntów.

Odwrotną sytuację obserwuje się w odniesieniu do jednostek terytorialnych o największym przyroście lub ubytku gruntów. Jednostek, w których przyrost przekraczał 100 ha, było 8 (7,9%), a ich udział w powierzchni wynosił 85,4%. Podobne proporcje cechowały jednostki o ubytku gruntów przekraczających 100 ha. Było ich 13 (9,7%), a udział w powierzchni wynosił 30,9%.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza wykazała, że:

1. Ogólny areał nieruchomości gruntowych będących w zarządzie Lasów Państwowych w województwie wielkopolskim w 2020 r. wynosił 704,8 tys. ha i ustępował jedynie gospodarstwom rolnym osób fizycznych (1,68 mln ha). Ich udział w ogólnej powierzchni województwa kształtuje się na poziomie 23,7% i jest taki sam jak przeciętnie w kraju. Pod względem zasobów gruntów Lasów Państwowych województwo wielkopolskie znajduje się na 3 miejscu, za województwem zachodniopomorskim i województwem warmińsko-mazurskim, natomiast udziału w powierzchni ogólnej – na miejscu 9.
2. W strukturze użytkowania gruntów dominują lasy. Jest to sytuacja podobna do tej, jaką obserwuje się na poziomie kraju, choć ich udziały są różne. W badanych latach nastąpił wyraźny wzrost areału oraz udziału lasów w ogólnej powierzchni Lasów Państwowych. Równocześnie ich udział jest mało zróżnicowany przestrzennie. W wielu miastach i gminach lasy są jedyną, a w większości – dominującą formą użytkowania gruntów.
3. Odsetek lasów pozostających w zarządzie Lasów Państwowych w ogólnej powierzchni leśnej w województwie wielkopolskim (85,8%) jest wyższy niż w Polsce (75,3%). Mimo to województwo wielkopolskie uplasowało się dopiero na 7 miejscu w kraju.
4. Połowę powierzchni gruntów nieleśnych zajmują użytki rolne (50,3%), w których strukturze przeważają grunty orne i łąki, a jedną czwartą powierzchni – nieużytki. Ich udział w ogólnych zasobach Lasów Państwowych w latach 2002–2020 wykazuje tendencję spadkową.

5. Wzrostem areału charakteryzują się użytki ekologiczne i użytki kopalne. Jednak ich udział w powierzchni ogólnej Lasów Państwowych nadal pozostaje niewielki i nie przekracza 0,3%. Wymienione formy użytkowania większą rolę odgrywają w pojedynczych gminach lub w niedużych ich skupieniach, co wynika z ich rozproszenia przestrzennego i niewielkich powierzchni.
6. Obserwowany w skali województwa ogólny wzrost zasobów nieruchomości gruntowych Lasów Państwowych jest zróżnicowany przestrzennie. Obok gmin, które charakteryzują się niewielkimi zmianami, występują jednostki o dużym przyroście gruntów tej własności oraz takie, w których zasoby zmniejszyły się bądź nie uległy zmianie.

Znajomość zachodzących zmian i ich kierunku ma szczególne znaczenie w prowadzeniu polityki przestrzennej. Wyniki badań mogą być przydatne w planowaniu i gospodarowaniu gruntami na szczeblu lokalnym i regionalnym, a także wykorzystane w opracowywaniu regionalnej strategii rozwoju oraz regionalnego programu ochrony środowiska.

Literatura

Adamowicz M. 2021. Zielona gospodarka, zielony wzrost i zazielenienie jako formy realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju. Wieś i Rolnictwo, 2/191: 13–33.

Bieluk J. 2017. Ograniczenia w obrocie lasami w świetle prawa polskiego i unijnego. [W:] P. Litwiniuk (red.), Integracja europejska jako determinanta polityki wiejskiej. Aspekty Prawne, Warszawa.

Broda J. 2000. Historia leśnictwa w Polsce. Wyd. Akademii Rolniczej w Poznaniu, Poznań.

Broda J. 2006. Z dziejów Lasów Państwowych i leśnictwa polskiego. 1924–2004. T.1. Okres międzywojenny. Centrum Informacyjne Lasów Państwowych, Warszawa.

Ciechelska A. 2016. Innowacje w ochronie lasów jako element realizacji zielonej gospodarki. Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, 46/2: 197–207.

Czyż T. 2016. Metoda wskaźnikowa w geografii społeczno-ekonomicznej. Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna, 34: 9–19.

Degórski M. 2014. Miejsce lasu w gospodarce przestrzennej kraju. [W:] A. Arkuszewska, D. Lotz, G. Szujecka (red.), Przyrodnicze, społeczne i gospodarcze uwarunkowania oraz cele i metody hodowli lasu. IBL, Sękocin Stary, s. 31–52.

Food and Agriculture Organization (FAO). 2008. Forests and Water. FAO Forestry Paper 154. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome, Italy.

Gniewek E. 2013. Reżim prawny podziału nieruchomości rolnych i leśnych – garść refleksji ogólnych. [W:] J. Mazurkiewicz (red.), Księga dla naszych kolegów, 36: 103–113 (http://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/41331; dostęp: 30.12.2022).

Gorzelak A. 1998. Zasady trwałej i zrównoważonej gospodarki leśnej. [W:] K. Rykowski (red.), Trwały i zrównoważony rozwój lasów. IBL, Warszawa, s. 77–84.

Gunatilleke N. 2015. Forest sector in a green economy: a paradigm shift in global trends and national planning in Sri Lanka. Journal of the National Science Foundation of Sri Lanka, 43/2: 101–109.

Hamdouch A., Depret M.H. 2010. Policy Integration Strategy of the 'Green Economy': Foundations and Implementation Patterns. Journal of Environmental Planning and Management, 53/4: 473–490.

Jeżyńska B. 1993. Z cywilnoprawnych zagadnień sprzedaży lasów przez osobę fizyczną. Rejent, 8.

Kaczmarski R. 2004. Lasy Państwowe a majątek Kościoła. Trybuna Leśnika, 2: 11.

Kasztelan A. 2017. Green growth, green economy and sustainable development: terminological and relational discourse. Prague Economic Papers, 26/4: 487–499.

Kistowski M., Kistowska M. 2000. Użytki ekologiczne jako obszary konserwatorskiej ochrony gatunków zagrożonych wyginięciem – próba krytycznego podejścia na przykładzie województwa pomorskiego. Przegląd Przyrodniczy, 11, 2/3: 11–27.
Koreleski K. 2005. Zasady tworzenia i zarządzania użytkami ekologicznymi w Polsce. Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich, 1: 15–26.
Kruk H. 2017. Wybrane metody oceny zrównoważenia gospodarki leśnej. Optimum. Studia Ekonomiczne, 4/88: 171–186.
Kujawa K., Kujawa A., Oleszczuk M., Sobczyk D. 2019. Nieocenione zadrzewienia śródpolne. Academia – Magazyn Polskiej Akademii Nauk, 3–4/59–60: 26–31.
Kułyk P., Gąsiorek-Kowalewicz A. 2018. Rozwój zielonej gospodarki w krajach Grupy Wyszehradzkiej. Problemy Rolnictwa Światowego, 18/2: 193–206.
Lane R. 2010. The Crisis from the Point of View of Evolutionary Economics. International Journal of Social Economics, 37/6: 466–471.
Leśkiewicz K. 2018. Realizacja zrównoważonej gospodarki leśnej w wymiarze lokalnym, regionalnym i globalnym – wybrane aspekty prawne. Przegląd Prawa Rolnego, 1/22: 77–90.
Leśkiewicz K. 2019. Prawne aspekty zarządzania lasami Skarbu Państwa. Lublin.
Leśkiewicz K. 2021. Prawne aspekty wygaszenia trwałego zarządu a zarząd ustawowy Lasów Państwowych. Przegląd Prawa Rolnego, 1/28: 129–146.
Nemś M., Sadowska B., Szczypa P. 2018. Parametry i zasady wyceny nieruchomości leśnych w rachunkowości. Wycena drzewostanów. Zesz. Teoretyczne Rachunkowości, 96/152: 109–121.
Nowak A. 2006. Wycena nieruchomości leśnych w podejściu porównawczym. Wycena, 1/72: 18–26.
Nowak A. 2008. Szacowanie nieruchomości leśnych i zadrzewionych – weryfikacja sposobów określania wartości. Wycena, 1: 15–23.
Nowak A. 2013. Wycena nieruchomości leśnych. Educaterra, Olsztyn.
Nowak A. 2016. Wycena nieruchomości leśnych. Wyd. VIII popr. i uzup. Educaterra, Olsztyn.
Nowak A., Nowak M., Kowalczyk C. 2015. Regulowanie stanu prawnego nieruchomości Lasów Państwowych wykorzystywanych na cele nieleśne. Sylwan, 159/2: 103−108.
Paschalis-Jakubowicz P. 2004. Polskie leśnictwo w Unii Europejskiej. Centrum Informacyjne Lasów Państwowych, Warszawa.
Paschalis-Jakubowicz P. 2010a. Analiza wybranych czynników w procesach globalizacyjnych i ich wpływ na kierunki zmian w światowym leśnictwie. II. Zasoby leśne oraz funkcje pełnione przez lasy w skali globalnej. Sylwan, 154/2: 75−87.
Paschalis-Jakubowicz P. 2010b. Analiza wybranych czynników w procesach globalizacyjnych i ich wpływ na kierunki zmian w światowym leśnictwie. III. Rola, miejsce oraz znaczenie lasów i leśnictwa w ujęciu globalnym. Sylwan, 154/3: 147−159.
Podgórski M. 2001. Podstawy wyceny lasów. Zachodnie Centrum Organizacji, Zielona Góra.
Podgórski M., Zydroń A. 2001. Możliwości wykorzystania zmodyfikowanego rachunku leśnej stopy procentowej do wartościowania lasu i jego składników. PTPN, 90.
Polna M. 2016. Zmiany w strukturze własnościowej lasów województwa wielkopolskiego w latach 2001–2016. Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna, 36: 151–168.
Polna M. 2017. Skala i kierunki wyłączania gruntów leśnych na cele nieleśne w województwie wielkopolskim. Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna, 40: 181–192.
Program ochrony przyrody Nadleśnictwa Babki. 2019. Poznań (https://www.gov.pl/web/nadlesnictwo-babki/plan-urzadzenia-lasu2; dostęp: 31.08.2022).
Raport o stanie lasów w Polsce 2020. 2021. Centrum Informacyjne Lasów Państwowych, Warszawa.
Ratajszczyk K. 1984. Monografia gospodarcza Okręgowego Zarządu Lasów Państwowych w Poznaniu. Maszynopis.
Ryszawska B. 2013. Zielona gospodarka – teoretyczne podstawy koncepcji i pomiar jej wdrażania w Unii Europejskiej. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
Szachułowicz J. 1995. Obrót lasami. Przegląd Sądowy, 3.
Szyja P. 2015. Pojęcie, tworzenie i pomiar zielonej gospodarki. Gospodarka w Praktyce i Teorii, 2: 21–38.
Tomaszewski K. 2011. Koncepcja rozwiązania problemu wartościowania nieruchomości lub funkcjonalnych części nieruchomości wchodzących w skład Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe. [W:] Współczesne problemy ekonomiki leśnictwa. Wyd. Inst. Bad. Leś i Pol. Tow. Leś, Puszczykowo, s. 23–109.

Tomaszewski K. 2017. Kompleksowe rozwiązanie problemu wartościowania nieruchomości Leśnych – koncepcja projektu rozwojowego Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe. [W:] W. Gil (red.), Wyzwania leśnictwa wobec zachodzących zmian w środowisku przyrodniczym, oczekiwań społecznych, uwarunkowań ekonomicznych i prawnych. IBL, Sękocin Stary, s. 173–255.
Ustawa o lasach (Dz.U z 2022 r., poz. 672 z późn. zm.).
Wolańska-Kamińska A., Ratajczyk N. 2014. Powoływanie lokalnych form ochrony przyrody przez samorządy gmin wiejskich. Woda–Środowisko–Obszary Wiejskie, 14, 1/45: 129–142.
Yakovleva E.A., Subhonberdiev A., Sh. 2019. Implementation of "green" economy principles in the forest sector. Forestry, 392: 1–8.
Zając S. 2006. Polska. [W:] E. Bernadzki (red.), Lasy i leśnictwo krajów Unii Europejskiej. Centrum Informacyjne Lasów Państwowych, Warszawa, s. 326–340.
Zając S., Świętojański A. 2002. Podstawy metodyczne wyceny lasu. Sylwan, 146, 3: 5−20.
Zięty J.J. 2009. Szczególny sposób oddawania gruntów w użytkowanie wieczyste przez PGL Lasy Państwowe. Samorząd Terytorialny, 4: 55–60.
Zydroń A., Iwiński M. 2017. Przegląd metod wartościowania gruntów leśnych bez drzewostanu w ujęciu historycznym i współczesnym. Problemy rynku nieruchomości. Biuletyn Stowarzyszenia Rzeczoznawców Majątkowych Województwa Wielkopolskiego, 1–2: 47–48.
Zydroń A., Walkowiak R., Moliński K. 2007. Porównanie kilku metod obliczania wartości gruntów leśnych. Sylwan, 6: 3−11.
Zygmunt R. 2018. Podstawy teoretyczne i praktyczne wyceny gruntów leśnych z zastosowaniem elementów podejścia dochodowego. Świat Nieruchomości, 1/103: 13–20.
Zygmunt R., Cieślik Ł., Pomorska D. 2016. Wycena zasobów drzewnych różnymi technikami na przykładzie wybranych drzewostanów sosnowych. Problemy Rynku Nieruchomości, 2/46: 130−138.
Zygmunt R., Głuszak M. 2014. Uwarunkowania gospodarowania nieruchomościami leśnymi w Polsce. Świat Nieruchomości, 87: 29–34.

Land properties under the management of the State Forests National Forest Holding in the Wielkopolskie Voivodeship

Abstract: The article presents the resources, their changes and spatial diversification of land managed by the State Forests National Forest Holding in the Wielkopolskie Voivodeship. The time scope adopted in the study covers the years 2002 and 2020. The research was conducted at voivodeship level and by commune on the basis of materials provided by the Head Office of Geodesy and Cartography in Warsaw with the use of the indicator method.
The study has shown that in 2020 the State Forests were second only to private farms in terms of the area covered. Their share in the total area of the voivodship is 23.7% and is the same as the national average. The land use structure is dominated by forests, and their acreage and share in the total area of the State Forests increased in the analyzed years. At the same time, their share is not spatially diversified. In many cities and communes, forests are the only-and in most of them predominant-form of land use.
Half of the non-forest land area is occupied by agricultural land (50.3%), and one quarter by wasteland. Their share in the total resources of the State Forests in 2002–2020 shows a downward trend.
Ecological land and mined land are characterized by an increase in the acreage. Nevertheless, their proportion is still small and does not exceed 0.3%. The above-mentioned forms of land use play a greater role in individual communes or in their small clusters, which results from their spatial dispersion and small areas.
The general increase in the land resources of the State Forests observed in the voivodeship is spatially diversified. Apart from communes characterized by inconsiderable changes, there are units with a large increase in this type of land ownership, as well as those in which the resources have decreased or have not changed.

Key words: State Forests, land properties, resources and land use structure, forests, Wielkopolskie Voivodeship